

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חזיונים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

מנחות לו היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדרך הגמרא אל משעולי החיים

מעשה רב | אתה, אתה, אתה אין לך שכל לפחד!...

מבואר שיתכן שיהיה איש צדיק שאין לו שום חטא ועוון, אבל יהיה נכשל בלא משים בשיחה בין תפילין של יד לתפילין של ראש. אין אתם מבינים את זה? מה פתאום שיכשל בכזה דבר?

אספר לכם מעשה שאולי יסביר את זה, את המעשה הזה שמעתי מאחי הגאון רבי יעקב דב הלוי שליט"א ששמע מהגרח"מ שטיינברג ראש כולל אור הנר שליט"א שפעם אחת בהיותו בחור בישיבת פונביז' קרא לו רבינו המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל ושלח אותו להאיר לגאון עוזינו הגרא"מ שך זי"ע שברוב שקיעותו בתורה הוא ממלמל בדברי תורה בין תפילין של יד לתפילין של ראש... הגרח"מ היסס ושאל את המשגיח למה הוא עצמו לא יעיר זאת להגרא"מ, השיב לו המשגיח "אני מפחד לומר לו זאת, אבל אתה... אתה עדיין אין לך את השכל לפחד!...!"

הרי לנו שלפעמים דוקא הצדיקים גדולי התורה עלולים מבלי משים למלמל בדברי תורה!

פנימיות | בלי 'בין אדם לחבירו' אין קיום ל'בין אדם למקום'

בגמרא שלנו מבואר הקפידה של התורה שכל זה שיהיו התפילין בראש - יהיו גם התפילין על ידו. וצריך להבין הקפידא בזה.

זקני הצדיק רבי שמחה שלמה לוי זצ"ל היה רגיל בסעודות בר מצוה לבאר כך: התפילין של יד - הן כנגד מצוות שבין אדם לחבירו (ולכן מסתירים אותם, לך לאות ולא לאחרים לאות, כי צריך להסתיר החסד שעושה עם הזולת), ואילו התפילין של ראש הינם כנגד המצוות שבין אדם למקום (ובעניינים אלו אסור להתבייש ולהסתתר, אלא להתגאות בדרכי ה', ולכן התפילין הללו נראות לעין כל כי שם ה' נקרא עליך), ולימדנו התורה שצריך האדם לקשור עצמו לקב"ה גם בחלק זה של בין אדם למקום וגם בין אדם לחבירו.

אמנם, ראשית מניחים תפילין של יד, כי החסד בין אדם לחבירו הוא

הבסיס וההתחלה ורק אח"כ ממשיכים להניח תפילין של ראש כנגד בין אדם למקום. לכן הזהירה תורה שגם כאשר חולץ את תפיליו לא יהיו בין עיניו כאשר כבר אין על זרועו, כי אין רצון לה' ב'בין אדם למקום' כאשר אין 'בין אדם לחבירו'.

והנה חז"ל אמרו "על ג' דברים העולם עומד על התורה, על העבודה, ועל גמילות חסדים", ומסידור התנא משמע שהתורה היא הראשונה והעליונה יותר מהעבודה והעבודה גדולה מגמילות חסדים, ואילו בסדר האבות אנו רואים סדר הפוך שאברהם מידתו חסד, ואח"כ יצחק - עבודה, ולבסוף יעקב - תורת אמת.

והביאור הוא שבאמת תורה מעלתה גדולה לאין שיעור מן העבודה והעבודה גדולה מן החסד, אבל החסד הוא ההתחלה והיסוד לכל עבודת ה', עולם חסד יבנה, בשביל לבנות עולם צריך להתחיל תחילה בחסד, ולכן אברהם אבינו שהוא ההתחלה והיסוד לעם ישראל חניך אותנו בתחילה למידת החסד, ורק לאחר שהשריש אברהם את מידת החסד היה אפשר להמשיך ולבנות על זה קומות עליונות של עבודה ותורה.

ונראה שזהו הטעם שקודם התפילה-העבודה כתב האר"י להקדים קבלת מצות ואהבת לרעך כמוך, כי החסד קודם לעבודה. ולכן כאשר בא אברהם להקים את בית בנו יצחק, שיבנה קומה של 'עבודה', היה צריך לבקש את מידת החסד ברבקה כדי שתהא עקרת הבית בעלת מידות וחסד כדי שהיא תוכל לשמש כיסוד ובסיס לעבודה.

מעניין לדעת | כל זמן שהלולב בידו יהיה גם האתרוג בידו

דבר מעניין ולא כ"כ מפורסם כתוב בדרשות ר"י אבן שועיב (והובא במטה משה ובמגן אברהם סימן תרנ"א) "ושמעתי שיש לאדם להקדים נטילת האתרוג בשמאל ואחר כך לולב בימין, וכשמניחו או נותנו נתן הלולב תחלה ואח"כ האתרוג כענין התפילין, וכן הקדים הכתוב פרי עץ הדר, וכמו שאמרו בתפילין והיו לאות על ירך, כל זמן שיהיו הטוטפות בין עיניך וכו', וכן כל זמן שהלולב בימין יהיו שניהם שוים". עכ"ל.

וחשבתי להביא ראייה לזה ממה שכתוב בגמרא בסוכה שרבי יהודה פוסל אתרוג גדול מפני החשש שמא יפול כאשר יבקש להעביר מיד

עלון "היא שיחתי" מיסודה של אגודת "לוחמי הדף" בראשות ידידי הרב אהרן צופיוף לחיזוק ועידוד עמידה באתגרי לימוד הדף היומי. מרגיש בודד במערכה? מנסה לעמוד בקצב ולא מצליח? הצטרף אלינו, איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק! להצטרפות לקבוצות השונות של "לוחמי הדף" צור קשר במספר 054-824-9119

רק שממילא נמצא שמונחים עליו תפילין כשרות, ויש לחשוש בזה משום תעשה ולא מן העשוי.

אכן, הראיה שמביא שם רבינו מוכיחה גם לשאלתנו שלנו:

הוא מביא ראיה מהגמרא שלנו "היה רוצה לצאת בדרך בעוד לילה מניחן וכשיגיע זמנו ממשמש בהם ומברך", ובבית יוסף (או"ח סימן ל') כתב, שלדעת כמה ראשונים הברייתא הזו כמ"ד לילה לאו זמן תפילין, ולמה לא נזכר שצריך לחלצם ולקשרם שנית משום דנעשה בלילה, אלא מוכח דעיקר מצות הנחת תפילין שיהיו התפילין קשורים ומונחים על ידו וראשו, ולא מעשה הקשירה וההידוק, עכ"ל.

והנה, בגמרא הזו מוכח שלא רק הקשירה אינה מגוף המצוה אלא גם ההנחה על היד יכולה להיעשות מאליה, וממילא שום אין לחשוש גם בצביעת הרצועות משום תעשה ולא מן העשוי.

וורט | מדוע בתפילין בראשו נחשב "עוסק במצוה" יותר מאשר בתפילין שבזרועו

הגמרא אצלנו נוקטת לשון המוכר לנו מחנוכה "עד שתכלה רגל מן השוק", מדוע? משום שהתפילין נועדו להזכיר לרואה את ד' הפרשות של יסודות האמונה, וכמו שלמדנו שסדר הפרשיות מונח בתפילין (לפי רש"י) לפי ימינו של הקורא. בניגוד לתפילין של יד שהם כלפי האדם עצמו "לך לאות ולא לאחרים לאות" הרי תפילין של ראש הן כלפי הרואים, ולכן נקראים "טוטפות" לשון הטפה ודיבור, שהרואה אותם מתעורר לדבר על נפלאות ה'.

והנה, התוספות בכמה מקומות דנו על העוסק במצוה שיכול לקיים שניהם שאינו פטור מן המצוה משום "דאטו אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפיטר בכך משאר מצות". וצריך לדקדק מדוע נקטו "תפילין בראשו" והרי אותה טענה ישנה כלפי "תפילין בזרועו".

והנה, הר"ן חולק על התוספות וס"ל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה גם אם יכול לקיים שניהם, ומה שהקשו התוספות ממי שיש לו ציצית ותפילין זה אינו נחשב "עוסק במצוה" אלא "מקיים מצוה".

ונראה שגם התוספות מודו לחילוק זה בין "עוסק במצוה" ל"מקיים מצוה" אלא שהם סוברים שהציצית והתפילין של ראש הם "עיסוק" ולא "קיום" גרידא. מדוע? משום ששניהם מיועדים לעורר ולפרסם לאחרים, והרי זה כמי שנוטל שלט גדול ומסתובב עמו בשווקים וברחובות, האם אינו נחשב "עוסק"? הרי אין כאן מציאות פסיבית שיש להחשיבה כ"קיום", אלא פעולה אקטיבית. והנה גם התפילין של ראש וגם הציצית נקראים ע"ש הראיה, שרואים אותם ונזכרים (ולכן נקרא "ציצית" לשון להציץ ולראות, כמוש"כ רש"י עה"ת), וממילא אין זה נחשב "קיום" אלא "עיסוק", משא"כ תפילין של יד שהיא מצוה שיהיו קשורים על ידו אבל בלא פעולה בזה כלפי אחרים, וממילא כל שהתפילין קשורים כבר הרי הוא כבר אינו "עוסק" אלא "מקיים" גרידא.

ימין ליד שמאל ופירש רש"י: "כיון דאמר רבה אתרוג בשמאל ולולב בימין משום דהכא תלת מצות, ואתרוג חד מצוה, וזימנין דמחלפין ליה, שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל, וצריך להפכן מיד ליד ולאחוז אתרוג והלולב באחת מידי עד שיחליף, ואי הוה גדול יותר מדאי - שמא יפול מידי ויפסול, שיארע בו נקב". ומבואר ברש"י שהחשש הוא שהאתרוג יפול ולא הלולב.

והנה, כאשר אוחז אתרוג והלולב באחת מידי המין שיפול מידי הוא המין השני שנוסף על הראשון, ולמשל אם אוחז כבר באתרוג ואז מבקש להחזיק גם בלולב - עלול הלולב להישטם. והנה יש לדון כאשר מבקש להחליף את הלולב והאתרוג, את מי יעביר תחילה, האם קודם יעביר הלולב לימין או קודם יעביר אתרוג לשמאל. ומשמע מדברי רש"י הנ"ל שקודם מעביר אתרוג לשמאל, ולכן החשש הוא על האתרוג שיפול ולא על הלולב, ואם כן יש כאן סייעתא לדברי המג"א שיש להקדים נטילת האתרוג לנטילת הלולב, ולכן ראשית מעביר אתרוג לשמאל ואח"כ מעביר הלולב לימין. עיין בזה.

אמנם יש להעיר לפני מנהגינו שאנו נוטלים את האתרוג שלא כדרך גדילתו, עד לאחר הברכה, האם מתקיים בזה דין המג"א שמקדים האתרוג ללולב. וצ"ע.

בית הוראה | האם אפשר לצבוע הרצועות בעוד התפילין עליו

יש להסתפק אם הצבוע את רצועות התפילין בעודן עליו מועיל בזה, או שיש לחשוש משום "תעשה ולא מן העשוי", וצריך להסירם ולחזור ולהניחם.

והנה, ראיתי שדו"ז מרן הגאון רצ"פ פרנק זצ"ל בספרו הדרת קודש על תפילין (סי' כ') כותב: נשאלתי מאיזה תלמיד חכם שהניח תפילין, ואח"כ הרגיש שבית יד חלוקו נתחב ומפסיק בין תפילין של יד לבשרו, האם הוא מחויב לחלצם ולחזור ולקשרם מחדש משום תעשה ולא מן העשוי, ושאלה זו היא לשיטת הרא"ש שאוסר להניח תפילין של יד על הבגד משום חציצה וממילא יש מקום לדון בזה דכיון שעל ידך משמעותו שלא תהא חציצה, א"כ מאי דאמרה תורה וקשרתם, היינו דהקשירה תהא על היד, ואם היתה חציצה אין זה קשירה על היד.

אלא דיש לדון אם הקשירה היא מגוף המצוה או שעצם המצוה היא רק מה שמונח על היד והקשירה אינה אלא הכשר למצוות הנחה, וכן נראה מלשון הברכה אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, ואינו מברך לקשור תפילין, חזינן דהקשירה היא רק הכשר, א"כ כשר כשמסיר את החציצה אח"כ. עכ"ד הגרצ"פ.

והנה, בנידון שלנו יש מקום להחמיר יותר, דאף אי נימא שהקשירה אינה גוף המצוה אלא ההנחה, מ"מ זה מועיל בנידון דהגרצ"פ שאפשר להחשיב את עצם הסרת החציצה כ"מעשה הנחה" אף שאין בו קשירה, אבל לגבי צביעת הרצועות, הרי אינו עושה בזה שום הנחה